

them. The strengths and weaknesses of state support measures, as well as opportunities and threats to the activities of enterprises, are identified.

ТҮЙІНДЕМЕ

Бұл мақалада Қазақстанда шағын және орта кәсіпкерлікті дамыту қарастырылады, қолданыстағы өндірістік қуаттардың дамуына кедергі келтіретін кедергілер сипатталған және оларды жоюдың ықтимал жолдары ұсынылған. Мемлекеттік қолдау шараларының күшті және әлсіз жақтары, сондай-ақ кәсіпорындардың қызметі үшін мүмкіндіктер мен қауіптер анықталды.

РЕЗЮМЕ

В данной статье рассматривается развитие малого и среднего предпринимательства в Казахстане, описаны барьеры, препятствующие развитию существующих производственных мощностей и предложены возможные пути их устранения. Определены сильные и слабые стороны мер государственной поддержки, а также возможности и угрозы для деятельности предприятий.

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРАХ

Гимранова Лейля Рамильевна – докторант PhD, Карагандинский Экономический Университет Казпотребсоюза, Караганда, Республика Казахстан, e-mail: brs_@mail.ru.

Притворова Татьяна Петровна – доктор экономических наук, профессор, Карагандинский Экономический Университет Казпотребсоюза, Караганда, Республика Казахстан.

Гимранова Галия Ильясовна – кандидат экономических наук, доцент, Карагандинский Экономический Университет Казпотребсоюза, Караганда, Республика Казахстан.

MPHTI 06.61.53

JEL Classification: R11

STATE REGULATION OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF CITY AGGLOMERATIONS IN KAZAKHSTAN

G. Galymkyzy¹, L. Zh. Ashirbekova²

^{1, 2}Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Republic of Kazakhstan

ABSTRACT

Purpose of the research is study the theoretical aspects of regulation process from the state and pace of innovation development of urban agglomerations, to develop recommendations to address and improve issues of transition to new qualitative level in the innovative development regulation of urban agglomerations.

Methodology – general scientific methods such as synthesis, analysis, comparison, and generalization.

The originality / value of the research is determined by studying the levels and effectiveness of public regulation of innovative development of urban agglomerations in Kazakhstan. The potential of urban agglomerations is associated with the use of opportunities for innovative and technological development in achieving state and regional goals.

Findings – analysis of the rating indicators on volume of innovative products produced in the Republic of Kazakhstan, level of innovative activity of enterprises, rating indicators of Kazakhstan in the Global innovation index (GII) for the period 2017-2019 was carried out, and the main problems were identified.

Conclusion – analyzing the main factors, recommendations were made taking into account the existing barriers and problems in the field of regulation of innovation activity.

Keywords: innovative infrastructure, urbanization, innovative activity, urban development, innovative agglomeration, public administration.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚАЛАЛЫҚ АГЛОМЕРАЦИЯЛАРДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУЫН МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУ

Г. Ғалымқызы¹, Л. Ж. Аширбекова²

^{1,2}Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Алматы, Қазақстан Республикасы

АНДАТПА

Зерттеудің мақсаты – қалалық агломерациялардың инновациялық даму қарқыны және мемлекет тарапынан реттеу үдерісінің теориялық аспектілерін зерттеп, қалалық агломерациялардың инновациялық дамуын реттеуде жаңа, сапалы деңгейге көтеру мәселелерін шешу және жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірлеу болып табылады.

Әдіснамасы – синтез, талдау, салыстыру, жалпылау сияқты жалпы ғылыми әдістер.

Зерттеудің бірегейлігі / құндылығы – Қазақстандағы қалалық агломерациялардың инновациялық дамуын мемлекеттік реттеу деңгейлері мен тиімділіктерін зерттелуімен айқындалады. Қалалық агломерациялардың әлеуеті – мемлекеттік және аймақтық мақсаттарға жетуде инновациялық-технологиялық дамудың мүмкіндіктерін пайдаланумен байланысты.

Зерттеу нәтижелері – Қазақстан Республикасы бойынша өндірілген инновациялық өнімдер көлемі, кәсіпорындардың инновациялық белсенділік деңгейі, Қазақстанның жаһандық инновациялық индекстегі (ГИ) 2017-2019 жылдар аралығындары рейтинг көрсеткіштеріне талдаулар жүргізіліп, мәселелер анықталды.

Қорытынды – негізгі факторларды талдай келе, инновациялық қызметті реттеу саласында кездесетін кедергілер мен мәселелерді ескере отырып, ұсыныстар жасалды.

Түйін сөздер: инновациялық инфрақұрылым, урбанизация, инновациялық белсенділік, қалалық даму, инновациялық агломерация, мемлекеттік басқару.

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ГОРОДСКИХ АГЛОМЕРАЦИЙ В КАЗАХСТАНЕ

Г. Ғалымқызы¹, Л. Ж. Аширбекова²

^{1,2}Казахский национальный университет имени аль-Фараби,
Алматы, Республика Казахстан

АННОТАЦИЯ

Целью исследования – изучение теоретических аспектов процесса регулирования со стороны государства и темпов инновационного развития городских агломераций, выработка рекомендаций по

решению и совершенствованию вопросов перехода на новый, качественный уровень в регулировании инновационного развития городских агломераций.

Методология – общенаучные методы, такие как синтез, анализ, сравнение, обобщение.

Оригинальность/ценность исследования – определяется изучением уровней и эффективности государственного регулирования инновационного развития городских агломераций в Казахстане. Потенциал городских агломераций связан с использованием возможностей инновационно-технологического развития в достижении государственных и региональных целей.

Результаты исследования – проведен анализ показателей рейтинга по объему произведенной инновационной продукции по Республике Казахстан, уровню инновационной активности предприятий, рейтинговым показателям Казахстана в Глобальном инновационном индексе (ГИИ) за период 2017-2019 гг. и определены основные проблемы.

Заключение – анализируя основные факторы, были выработаны рекомендации с учетом имеющихся барьеров и проблем в области регулирования инновационной деятельности.

Ключевые слова: инновационная инфраструктура, урбанизация, инновационная активность, городское развитие, инновационная агломерация, государственное управление.

КІРІСПЕ

Қалалық агломерациялар аумақтық ұйымдастырудың негізгі элементінің бірі бола отырып, 2050 жылға дейін дамушы елдерде жылдам дамитын болады. Қала халқының қарқынды өсуі, көші-қон жүйесінің күшеюі және халықтың едәуір бөлігі мен негізгі қорлардың осы аумақтарда шоғырлануы, қалалық агломерацияларға қойылатын талаптарды арттырады. Қалалық агломерациялардың инновациялық дамуының негізін жоғары технологиялар және халықтың өмір сүру сапасын арттыратын тиімді инновациялық қызметтер жүйесі құрайды.

Қалалық агломерациялардың дамуы қазіргі таңдағы жоғары урбандалу деңгейінің ұлғаюымен, әлемдік процессте заманауи қоныстанудың объективті түрде басты назарда болуымен сипатталады. Ірі қалаларда ірі өндірістік қуаттар, дамыған заманауи инфрақұрылым, кең көлік желісі және жоғары білікті мамандардың шоғырлануы олардың аумағында ғылыми-техникалық және инновациялық әлеуеттің дамуында өзекті болып табылады.

Дамыған елдер тәжірибесі көрсетіп отырғандай қалалық агломерацияларда қаржы ресурстары мен білікті кадрлық әлеует, ғылымды қажетсінетін өнім өндірісі шоғырланған, бұл жаңа технологиялар негізінде тұрақты экономикалық өсуге және инновациялық дамуға әсер етеді. Қазіргі таңда агломерациялар жоғары қарқында дамуда. Агломерацияларды қалыптастыру өндірісті кеңістіктік шоғырландыру және шаруашылық байланыстарды нығайту нәтижесінде көліктік, транзакциялық және өзге де шығындарды төмендету есебінен агломерациялық әлеуметтік-экономикалық әсер алуға мүмкіндік береді. Олардың негізінде университеттерді, кәсіпкерлік пен мемлекетті біріктіретін инновациялық кластерлерді қалыптастыру үшін алғышарттар жасалады, бұл экономиканың ғылымды қажетсінетін секторын құруға және еңбек өнімділігінің жылына 2-3 %-ға дейін өсуіне ықпал етеді [1].

Қалалық агломерациялардың инновациялық дамуын мемлекеттік басқару және реттеу инновациялық әлеует және де туындаған мәселелерді талдау, стратегиялық даму жоспарын әзірлеу мен іске асыруды қамтиды [2, 10 б.].

Қазақстанның дамуы экономиканың қазіргі заманғы жаһандану жағдайында инновациялық дамуға бағдармен ғана емес, сондай-ақ өңірлер мен қалалық агломерациялардың инфрақұрылымын жаңғырту мен дамыту жөніндегі ауқымды жобаларды іске асырумен де сипатталады. Осыған байланысты мемлекеттік және жергілікті басқару жүйесінің тиімділігі қалалық агломерациялардың инфрақұрылымын дамыта отырып, инновацияны сауатты ұйымдастыруы маңызды орын алады.

ЗЕРТТЕУДІҢ НЕГІЗГІ БӨЛІМІ

Инновация теориясы қазіргі экономикалық ілімнің негізі болып отыр. Бұл теория әлеуметтік-экономикалық жүйелерде ғылыми-техникалық білімдердің рөлін негіздейді. Инновация теориясының

негізін қалаушы Й. Шумпетер, инновацияны XX ғ. басында ұзақ мерзімді экономикалық өсуді техникалық жаңалықтармен байланыстыруынан бастау алды. Экономикалық даму теориясы еңбегінде "инновация" термині алғаш рет экономикалық категория және ұзақ мерзімде пайда табудағы құрал ретінде баяндалды.

Қазіргі инновация теориясы Й. Шумпетер ережесі негізде ізін жалғаушылар Д. Бернала, Ф. Хайек, Г. Менша және т.б. көптеген авторлар еңбектерінде қолданыс табу үстінде [3].

Қалалық инновациялар урбанизациялық зерттеулер мен экономикалық және кеңістік даму сұрақтарын қамтиды. Осы тұрғыда қалалық агломерациялар инновациясы өндірістік және ғылыми әлеуетпен түсіндіріледі. Қалалық мегаполистердегі инновациялар экономиканың энергетика, транспорт, құрылыс салаларында кеңінен қолданыс табу үстінде. Қалалардың инновациялық қызметін ұйымдастыру және құру үрдісі маңызды. Қалалық дамудың әр саласында инновацияларды және заманауи технологияларды, ғылымды тиімді пайдалану экономикалық көрсеткіштердің өсуіне негіз болып табылады. Инновацияларды енгізуге ұмтылған қалалардың "инновациялық төлқұжаты" – дамудың әлеуеті, инновациялық идеяларды жүзеге асыру әдістері, экономикалық дамудың көрсеткіштерін қамтуынан бастау алады [4].

Зерттеудің эмпирикалық базасын Қазақстан Республикасының статистика комитетінің деректері құрады. Мақалада статистикалық, салыстырмалы талдау, анализдеу әдістері қолданылды. Одан өзге, жұмыс барысында ғылыми абстракция, синтез, сондай-ақ кешенді қарастыру сияқты жалпы ғылыми әдістемелер қолданылды. Бұл, зерттеу әдістемелерін жинақтай келіп, экономикалық талдаудың сенімділігін және тұжырымдамалардың негізділігін қамтамасыз етті.

Талқылаулар және нәтижелер. Қазіргі таңда қалалық агломерацияларды басқарудың жаңа парадигмаларының бірі инновациялық-инвестициялық қызметке халықты тарту, инновациялық әлеуетті көтеру мәселелері болып табылады. Қала халқының инновациялық белсенділік дейгейін дамыту және жекелеген халықтың инновациялық белсенділігі экономиканың тиімді жұмыс жасауының маңызды бір бөлігі. Ноу-хау, инвестиция, патенттер, технологиялық карталар және т.б. инновациялық белсенділік қалалық агломерацияның рейтингін көтереді.

2019 жылдың қорытындысы бойынша Қазақстан жаһандық инновациялық индекс рейтингісінің қорытындысы бойынша 129 елдің ішінде 79-шы орынды алып отыр. Жаһандық инновациялық индекс (GII) – бұл инновациялық мүмкіндіктерге негізделген әлем елдері экономикасының рейтингі. 80 көрсеткіш бойынша бағаланады. Төмендегі 1-кестеде Қазақстан Республикасының 2017-2019 жылдар аралығындағы рейтинг деңгейі көрсетілген. Қазақстанның рейтинг интервал деңгейінің сенімділігі 76-80 аралығын құрап отыр.

1-кесте – Қазақстанның жаһандық инновациялық индекстегі (GII) 2017-2019 жылдар аралығындағы рейтинг көрсеткіші

Қазақстан рейтингі	2017 ж.	2018 ж.	2019 ж.
Жаһандық инновациялық индекс	78	74	79
Инновациялар	64	55	64
Инновация қорытындылары	93	91	92
Ескерту – [5] әдебиет мәліметтері бойынша құрастырылған			

Жоғарыдағы кестеден көріп отырғанымыздай, 2019 жылы 2018 жылмен салыстырғанда 5 көрсеткішке дейін төмендеп 79-шы орынды құрап отыр. Осы индекс қорытындысы бойынша Қазақстанның инновациялық дамуындағы әлсіз көрсеткіштеріне төмендегілер жатады:

2.3.3 Әлемдік ҒЗТҚЖ компаниялар, топ-3, АҚШ доллар, млн – 43 орын

3.3.1 ЖІӨ / энергияны тұтыну көрсеткіші – 109 орын

4.2.3 Венчурлық келісімдер / сатып алу қабілетінің паритеті млрд \$ ЖІӨ – 75 орын

5.2 Инновациялық байланыстар 118 орын

6.1.4 Ғылыми техникалық мақалалар / сатып алу қабілетінің паритеті млрд \$ ЖІӨ – 116 орын

6.2.Бағдарламалық қамтуға шығындар,% ЖІӨ – 120 орын

6.3.1 Интеллектуалды меншіктен түскен пайда ,% сауданың көлемінен – 99 орын

6.3.3 Ақпараттық және коммуникациялық қызметтерге экспорт,% сауданың көлемінен – 115 орын

7.2.4 Баспа және басқа құралдар,өндіріс % – 92 орын

7.3.1 Жоғарғы деңгейдегі ортақ домендер (TLD) / th pop. 15–69 114 орын

7.3.4 Мобильді қосымшаларды құру- / сатып алу қабілетінің паритеті млрд \$ ЖІӨ – 90 орын [5].

Жаһандық инновациялық индекс (ГИИ) рейтингі қорытындысы бойынша Қазақстанда өндірілетін инновациялық өнімдер көлемі инновациялық инвестицияларға қарағанда әлдеқайда төмендегін көрсетіп отыр. Төмендегі 2-кестеде Қазақстан Республикасы бойынша өндірілген инновациялық өнімдердің 2016-2018 жылдардағы көлемі (млн. тг.) және кәсіпорындардың инновациялық белсенділік деңгейінің (%) динамикасын көруге болады.

2-кесте – 2016-2018 жылдардағы Қазақстан Республикасы бойынша өндірілген инновациялық өнімдер көлемі, кәсіпорындардың инновациялық белсенділік деңгейі

Аймақтар	Инновациялық өнімдердің көлемі (млн.тг.)			Кәсіпорындардың инновациялық белсенділігі,%		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Қазақстан Республикасы	445 775,7	844 734,9	1 179 150,2	9,3	9,6	10,6
Ақмола	21 036,2	15 721,9	25 644,6	7,0	7,5	7,7
Ақтөбе	16 660,2	39 442,0	44 299,9	9,3	10,1	10,6
Алматы	12 630,0	12 624,2	18 351,2	7,8	8,1	8,3
Атырау	7 419,4	5 768,0	8 819,8	8,5	8,0	8,3
Батыс Қазақстан	3 407,1	18 122,1	23 398,7	3,6	5,3	5,3
Жамбыл	34 104,1	50 854,7	66 782,3	10,8	11,3	11,4
Қарағанды	31 327,2	32 048,0	54 778,0	10,6	11,1	14,7
Қостанай	45 095,9	91 502,6	124 014,9	11,2	11,3	12,1
Қызылорда	6 295,2	5 505,8	6 401,7	11,2	11,4	12,2
Маңғыстау	506,4	294,9	651,0	4,1	3,5	4,0
Павлодар	9 520,0	177 881,5	250 032,0	6,5	8,7	9,1
Солтүстік Қазақстан	11 312,8	13 804,9	9 396,5	11,3	11,2	11,7
Түркістан	14 727,1	13 140,0	13 375,7	6,6	5,3	6,5
Шығыс Қазақстан	54 299,5	80 472,0	174 068,8	14,9	15,1	15,5
Нұр-Сұлтан қаласы	120 559,3	149 277,5	112 146,2	13,6	14,4	14,7
Алматы қаласы	17 186,3	26 183,3	30 228,4	7,6	7,7	9,6
Шымкент қаласы	39 689,0	112 091,6	216 760,7	6,6	7,2	7,4

Ескерту – [6, 7] дереккөздері негізінде авторлармен құрастырылған

Жоғарыдағы кестеден байқап отырғанымыздай ғылыми-техникалық, қаржы, еңбек ресурстары және оларды пайдалану мүмкіндіктеріне байланысты Қазақстандағы қалалық агломерциялардың инновациялық белсенділік деңгейі 3 жылда әр түрлі көрсеткішті көрсетіп отыр.

Кесте бойынша, еліміздегі аймақтардың инновациялық белсенділіктерін 3 деңгейге бөліп қарауға болады:

1. Жоғары деңгей: Шығыс Қазақстан, Нұр-Сұлтан қаласы, Қостанай, Қызылорда, Қарағанды, Солтүстік Қазақстан, Жамбыл облысы;

2. Орта деңгей: Ақтөбе, Алматы, Павлодар, Атырау, Ақмола қалалары;

3. Төменгі деңгей: Батыс Қазақстан, Түркістан, Маңғыстау қалалары жатады.

Қазақстанның орталық және шығыс бөлігіндегі қалалардың инновациялық даму көрсеткіштері басқа қалалармен салыстармалы жоғары үлесті көрсетуі өндірістік тұрғыдан дамыған аймақтар болуынан, себебі бұл қалаларда ауыр өнеркәсіп (көмір, қара және түсті металлургия) және электро-энергия инфрақұрылымының тиімді дамуымен тығыз байланысты. Оңтүстік аймақтағы қалалардың инновациялық төмен көрсеткіште дамуы әлсіз ресурстық базамен және ірі өндірістік кәсіпорындардың аз үлесінің болуымен сипатталады.

Қалалық функциялардың субъективті әл-ауқатқа (Subjective Well-Being) әсері. Урбанизация және субъективті әл-ауқат арасындағы байланысты инновациялық тәсіл арқылы талдауда қаланың өлшемі,

өңірдің рангы, нәтижесінде экономиканың агломерация шарттарын әр түрлі қалада пайда болатын экономиканы / экономиканы нақты түсіндіруді қажет етеді [8].

Қазақстандағы қалалық агломерациялардың инновациялық дамуында туындап отырған мәселелер келесідей:

- алдыңғы қатарлы технологиялар трансфертінің жеткіліксіздігі;
- басқарудың ескі жүйесі;
- ескі және дәстүрлі технологиялардың көптеп қолданылуы;
- инновацияны ендірудің жоғары құны;
- кәсіпорындардың инновациялық әлеуетінің төмендігі;
- кәсіпорындардағы қаржы ресурстарының жеткіліксіздігі;
- кәсіпорындардың жаңа технологиялық нарыққа шығудағы төмен белсенділігі;
- ұзақ мерзімді қаржыландыруларды (несие) алудың қиындығы;
- кәсіпорындардың меншікті қаражаттарының жеткіліксіздігі;
- білікті кадрлардың жетіспеуі;
- жаңа технологияларға жұмсалатын инвестициялардың төмендігі және ірі корпорациялардың инновацияларды ендірудегі төмен көрсеткіші [9].

Қалалық агломерациялардың инновациялық дамуының негізгі көрсеткіштері келесідей:

1. Инновациялық әлеует:

- ғылым құрылымы
- кадрлық әлеует;
- техникалық құрылым;
- қаржылық құрылым;
- интеллектуалды меншік;
- маркетингтік құрылым;
- ақпараттық құрылым;
- байланыс құрылымы.

2. Инновациялық белсенділік:

- шығындық көрсеткіштер;
- инновациялық үдерістердің даму динамикасы;
- жаңарту көрсеткіштері;
- құрылымдық көрсеткіштер.

3. Даму тиімділігі:

- әлеуметтік;
- экономикалық;
- экологиялық [10].

Бұл көрсеткіштер инновацияларды мемлекеттік реттеудің қағидалары мен қызметтерін анықтауға инновациялық дамуды стратегиялық басқаруға негіз болып табылады.

Қалалық агломерациялардың инновациялық дамуын мемлекеттік реттеудегі тиімді құрал аймақтың әлеуметтік-экономикалық дамуын кешенді мемлекеттік реттеу және инновациялық даму мониторингін жүргізу болып табылады. Инвестициялық ресурстар тиімді бағыттарға бөлінуіне орай, қалалық агломерациялардың инновациялық қызығушылықтары шаруашылық құрылымға, салалық даму басымдылығына негізделеді.

Әлемдік тәжірибе бойынша инновациялық дамуды мемлекетті реттеу мезоденгейде тиімді іске асыралады, мезоденгейге елдің аймақтары, қалалар, агломерациялар, кластерлер жатады. Бұл елдегі қаржылық ресурстардың қол жетімділігімен іске асады. Төмендегі 3-кестеде көрсетілген.

Қалалық агломерациялардың инновациялық дамуы келесідей тиімділіктерді береді:

- экономикадағы бәсекелестік деңгейінің жоғарылауы және тұрақты дамуды қамтамасыз етеді;
- ішкі көші-қонды реттеуге мүмкіндік береді;
- әлемдік нарыққа шығу;
- қала инфрақұрылымы дамуын бақылау.

3-кесте – Инновациялық дамуды мемлекетті реттеу деңгейлері

Инновациялық дамуды мемлекетті реттеу деңгейлері		
макродеңгейде	мезодеңгейде	микродеңгейде
Тұтастай мемлекет→	Аймақтар-кластар→	Жекелеген кәсіпорын
Ескерту – [11] әдебиет негізінде авторлармен құрастырылған		

Инновациялық агломерация - бұл қала инфрақұрылымын дамытуда ғылыми, техникалық, жобалау-шығармашылық жаңалықтарын енгізу арқылы әлеуметтік- экономикалық тиімділікті қамтамасыз етуге, қала халқының өмір сүру деңгейін дамытуға арналған аймақтық жүйе.

ЗЕРТТЕУДІҢ НӘТИЖЕЛЕРІ МЕН ҚОРЫТЫНДЫСЫ

Қорыта келе, мемлекеттік және жергілікті басқару көзқарасы тұрғысынан алғанда қалалық агломерация деп, агломерация құрылымдарының бірлесіп дамуы түсіндіріледі.

Мемлекет тарапынан қалалық агломерацияларда инновациялық саясатты жүзеге асырудағы басым бағыттар:

- стратегиялық,
- заңдық,
- салықтық реттеу,
- қалалық агломерация дамуына қажетті жағдайды қалыптастыру,
- инновациялық өнімді сыртқы нарыққа шығару.

Жергілікті басқару органдары деңгейінде инновацияны дамыту жергілікті және аймақтардың өзара байланысы, мемлекет пен бизнес, ғылыми-білім құрылымдарының инновациялық дамуы мен жоспарын тұжырымдап отыруы тиіс.

Қалалық агломерацияларды инновациялық дамытуда ғылым – инновация – қалалық объектілер үш негізгі салалардың өзара байланысын қалыптастыру маңызды рөл атқарады.

Қалалық агломерациялардың инновациялық дамуын қамтитын 3 негізгі жүйелер:

1. Ғылым – қалалық жүйені ғылыми тәсіл негізінде ғылыми дамыту. Ғылыми идеяларды іске асыру, ғылымды қаржыландыру.
2. Инновациялар – жаңа технологиялар қалалық агломерацияларды жаңа деңгейге көтеруі.
3. Қалалық объектілер – әрбір қаланың құраушы құрамдас бөліктері.

Қалалық объектілердің өзара байланысы негізінде инновациялық жүйе ретінде инновациялық кластердің құрылып дамуына мүмкіндік жасалады. Қалалық агломерациялардың кластерлеу – инновацияға негізделген жаңғырту үдерісі болып табылады. Құрылымдық тұрғыда техникалық, институционалдық, ұйымдастыру-құрылымдық, технологияларды қамтиды.

Көпетеген ғалымдардың зерттеулері бойынша шығармашылық (креативті) салалар кластерлер құруға бейім екендігін анықтады, олар сектораралық кешендерді бірігіп дамытады. Макроэкономикалық тұрғыдан алғанда кластерлер «өсу нүктелері» болып табылады және қалалық агломерациялардың әлеуетін толығымен іске асыруға мүмкіндік береді [12].

Қалалық агломерациялар базасында ұйымдастырылған және дамыған кластерлер инновациялық даму әлеуетін және инновациялық белсенділік деңгейін көтереді. Әлемдік тәжірибе көрсеткендей кластерлерді құру – шығынды үрдіс, бұл тұрғысынан шығынның көп бөлігін мемлекет тарапынан қаржыландыру арқылы өзіне алу арқылы құрады.

Ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігінің жетекші факторы жаңа экономикалық географияның қазіргі заманғы саясаты болып табылады. Ол мемлекеттің ұлттық инновациялық жүйенің тиімділігін арттыруда стратегиялық мақсаттарды қамтамасыз етеді және аймақтардағы экономиканың инновациялық түрін қамтамасыз етудің мемлекеттік тетігі болып табылады.

Технологиялық тұрғыдан дамыған елдердегі саясаттың негізгі бағыттары:

- Ұлттық инновациялық жүйенің барлық деңгейлерінде сыртқы және ішкі жүйелеріндегі ынтымақтастық жүйесін қолдау;

- Бәсекелестікті қолдау және интеллектуалды меншікті қорғау жүйесін жетілдіру,

- Мемлекет, аймақтық органдар мен бизнес серіктестерін қоса алғанда, инновациялық экономика институттарын нығайту.

Елдің және оның аймақтарының, қалалық агломерациялардың әлеуметтік-экономикалық дамуының ұзақ және орта мерзімді мақсаттарын айқындауда инновацияларды мемлекеттік реттеу жүйесі маңызды орын алып отыр.

Қалалық агломерацияларда инновациялық салаларды дамытудың негізгі міндеттері: қосылған құнның жоғары үлесті өндірістерін ұлғайту және бәсекеге қабілетті экспорттық мүмкіндіктер, жоғары технологиялық өнімдер нарығын ұлғайту және нақты ғылыми-техникалық бағытта көшбасшылыққа қол жеткізу. Адами капиталды дамыту, интеллектуалды меншікті капиталдандыру және адамдардың өмір сүру сапасын жақсарту [13].

Қалалық агломерациялардың әлеуеті – мемлекеттік және аймақтық мақсаттарға жетуде инновациялық технологиялық дамудың мүмкіндіктерін пайдаланумен байланысты. Аймақтарды сауатты басқару негізінде, оң қалалық агломерациялық эффектте қол жеткізуге болады, халықтың өмір сүру деңгейі сапасын көтеруді қамтамасыз ету, бизнесті дамытудың қолайлы ортасын қалыптастыру аймақтардың бәсекеге қабілеттілігін көтеріп ғана қоймай инновациялық дамуына жағдай жасайды [14].

Қалалық агломерацияларды инновациялық басқаруда ақылды урбанизация (Smart urbanization) кеңінен және танымал түрде қалалардың болашағы үшін қолданыс табуда. Ақылды басқару (Smart planning) тұрақты даму принципіне негізделген жоспарлау стратегияларын және инновациялық, коммуналдық қызметтерді оңтайландыруға негізделеді. Бұл қалалық агломерацияларды дәстүрлі жоспарлап басқару жүйесін өзгертеді. Қаланың инфрақұрылымын қоғамның адами, интеллектуалды және әлеуметтік капиталдармен және қоршаған ортамен байланыстырады. Ақылды басқару урбанизациялық процесске ғылыми тәсілді қосу арқылы жүйелі түрде жоспарлау қызметтерінен тұрады, қалалық агломерацияларды инновациялық дамыту тұрғысынан [15].

Инновациялық инфрақұрылымы дамыған инновациялық белсенді қалалар ғылыми-технологиялық бизнестің, ғылымның, білім салаларында инновациялық орталықтардың рөлін атқарады. Бұл Қазақстан Республикасында қарқынды инновациялық өсудің қуатты орталықтарының желісін құруға мүмкіндік береді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. 2012 жылғы 14 қаңтардағы ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы // Егемен Қазақстан. – 2012. – Б.2

2. Меркулов В. В., Шемякина Т. Ю. Управление инновационным развитием городских территорий // Управление. – 2018. – № 2 (20). – С.10-13

3. Шумпетер Й. Теория экономического развития. – М., 2007. – 864 с.

4. Лободанова Д. Л. Комфортность среды как фактор инновационного развития города. – М., 2013. – 180 с.

5. Soumitra D., Bruno L., Sacha W.V. Global innovation index 2019 // Доклад о Глобальном инновационном индексе (ГИИ) за 2019 г. [Электронды ресурс]. – URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/ru/2019/ (қарау уақыты: 23.01.2020).

6. Инновацияның барлық түрлері бойынша кәсіпорындардың инновациялық белсенділік деңгейі (2016-2018) // Қазақстан Республикасының Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитеті ресми сайты [Электронды ресурс]. – URL: <http://stat.gov.kz/> (қарау уақыты: 23.01.2020).

7. Өндірілген инновациялық өнім көлемі. (2016-2018) // Қазақстан Республикасының Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитеті ресми сайты [Электронды ресурс]. – URL: <http://stat.gov.kz/> (қарау уақыты: 23.01.2020).

8. Lenzi C., Perucca G. Urbanization and Subjective Well-Being // *Regeneration of the Built Environment from a Circular Economy Perspective. Research for Development*. – 2020. – P. 21–28. – DOI: 10.1007/978-3-030-33256-3
9. Нурланова Н. К. Сценарии инновационного развития регионов Казахстана и оценка возможностей их реализации // *Проблемы развития территории*. – 2014. – № 4 (72) – С. 91.
10. Кашин А. В., Кравец А. В. Агломерационные процессы и перспективы инновационного развития экономики региона (на примере Новосибирской области) // *Креативная экономика*. – 2017. – Том 11. – № 3. – С. 403
11. Pradel-Miquel M. Making polycentrism: Governance innovation in small and medium-sized cities in the West Midlands and Barcelona metropolitan regions // *Environment and Planning C: Government and Policy*. – 2015. – Vol. 33. – № 6. – P. 1753–1768.
12. Petrenko Y., Vechkinzova E., Togaibayeva L. Development of creative clusters of a policultural region: challenges for governance // *Journal of Security and Sustainability Issues*. – 2019. – Vol. 9. – № 2. – P. 447–456. Doi: 10.9770/jssi.2019.9.2(7).
13. Gurieva L, K. New Economic Geography as the Theoretical Platform of Region Innovative Development // *Mediterranean Journal of Social Sciences*. – Rome-Italy: MCSER Publishing, 2015. – Vol. 6. – № 3 (S 5) – P. 19–26. – Doi:10.5901/mjss.2015.v6n3s5p19.
14. Яроцкая Е. В. К вопросу о критериях идентификации городской агломерации в условиях инновационного развития регионов // *Вестник науки Сибири*. – 2012. – № 5 (6). – С. 185–189.
15. Panuccio P. Smart Planning: From City to Territorial System // *Sustainability*. – 2019. – № 11 (24). P. 1–15. Doi:10.3390/sul1247184.

REFERENCES

1. «Kazakstan-2050» Strategiasy kalyptaskan memlekettin zhana sayasi bagyty. (2012) 2012 zhylgy 14 kantardagy KR Prezidenti N. A. Nazarbaevtyñ Kazakstan halkyna Zholdauy” (2012), Egemen Kazakstan, P. 2 (in Kazakh).
2. Merkulov, V. V. and Shemyakina, T. Yu. (2018), “Upravlenie innovacionnym razvitiem gorodskih territorij”, *Upravlenie*, No. 2 (20), pp.10–13 (in Russian).
3. Shumpeter, J. (2007), “Teoriya ekonomicheskogo razvitiya”, Moscow, 864 p. (in Russian).
4. Lobodanova, D. L. (2013), “Komfortnost' sredi kak faktor innovacionnogo razvitiya goroda”, Moscow, 180 p. (in Russian).
5. Soumitra, D., Bruno, L. and Sacha, W.V. “Global innovation index 2019”, *Doklad o Global'nom innovacionnom indekse (GII) za 2019 g.*, available at: https://www.wipo.int/global_innovation_index/ru/2019/ (accessed: January 23, 2020).
6. “Innovacionyn barlyk turleri boyinsha kasiporyndardyn innovacialyk belsendilik dengei (2016-2018)”, *Kazakstan Respublikasynyn Ulttyk ekonomika ministrligi Statistika komiteti resmi saity*, available at: <http://stat.gov.kz/> (accessed: January 23, 2020) (in Kazakh).
7. “Ondirilgen innovacialyk onim kolemi (2016-2018)”, *Kazakstan Respublikasynyn Ulttyk ekonomika ministrligi Statistika komiteti resmi saity* available at: <http://stat.gov.kz/> (accessed: January 23, 2020) (in Kazakh).
8. Lenzi, C. and Perucca, G. (2020), “Urbanization and Subjective Well-Being”, *Regeneration of the Built Environment from a Circular Economy Perspective. Research for Development*, pp. 21–28, doi: 10.1007/978-3-030-33256-3.
9. Nurlanova, N. K. (2014), “Ccenarii innovacionnogo razvitiya regionov Kazahstana i ocenka vozmozhnostej ih realizacii”, *Problemy razvitiya territorii*, No. 4 (72), p. 91 (in Russian).
10. Kashin, A. V. and Kravec, A. V. (2017), “Aglomeracionnye processy i perspektivy innovacionnogo razvitiya ekonomiki regiona (na primere Novosibirskoj oblasti)”, *Kreativnaya ekonomika*, Part 11, No. 3, p. 403 (in Russian).

11. Pradel-Miquel, M. (2015), “Making polycentrism: Governance innovation in small and medium-sized cities in the West Midlands and Barcelona metropolitan regions”, *Environment and Planning C: Government and Policy*, Vol. 33, No. 6, pp. 1753–1768.

12. Petrenko, Y., Vechkinzova, E. and Togaibayeva, L. (2019), “Development of creative clusters of a policultural region: challenges for governance”, *Journal of Security and Sustainability Issues*, Vol. 9, No. 2, pp. 447–456, Doi: 10.9770/jssi.2019.9.2(7).

13. Gurieva, L. K. (2015), “New Economic Geography as the Theoretical Platform of Region Innovative Development”, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, Rome-Italy: MCSER Publishing, Vol. 6, No. 3 (S 5), pp. 19–26, Doi:10.5901/mjss.2015.v6n3s5p19.

14. Yarockaya, E. V. (2012), “K voprosu o kriteriyah identifikacii gorodskoj aglomeracii v usloviyah innovacionnogo razvitiya regionov”, *Vestnik nauki Sibiri*, No. 5 (6), pp.185–189 (in Russian).

15. Panuccio, P. (2019), “Smart Planning: From City to Territorial System”, *Sustainability*, No.11 (24), pp. 1–15, Doi:10.3390/su11247184.

SUMMARY

In the article, the authors considered the pace of innovative development and the levels of state regulation of urban agglomerations in Kazakhstan.

It was revealed that in urban agglomerations they play an important role in establishing the relationship between the three key areas of science - innovation - urban objects. Also suggested that clusters organized and created on the basis of urban agglomerations increase the potential for innovative development and the level of innovative activity.

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада авторлар Қазақстандағы қалалық агломерациялардың инновациялық даму қарқыны, мемлекеттік реттеу деңгейлерін қарастырады.

Қалалық агломерацияларды инновациялық дамытуда ғылым – инновация – қалалық объектілер үш негізгі салалардың өзара байланысын қалыптастыру маңызды рөл атқаратындығы анықталды. Сондай-ақ, қалалық агломерациялар базасында ұйымдастырылған және дамыған кластерлер инновациялық даму әлеуетін және инновациялық белсенділік деңгейін көтеріндігі ұсынылды.

РЕЗЮМЕ

В статье авторами были рассмотрены темпы инновационного развития и уровни государственного регулирования городских агломераций в Казахстане.

Выявлено, что в городских агломерациях играют важную роль в установлении взаимосвязи трех ключевых областей наука - инновации – городские объекты. Также, авторами предложено, чтобы кластеры, организованные и созданные на основе городских агломераций, повышали потенциал инновационного развития и уровень инновационной активности.

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

Ғалымқызы Гүлмира – докторант PhD, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Республика Казахстан. e-mail: gumka__1993@mail.ru

Аширбекова Лаура Жалғасовна – кандидат экономических наук, старший преподаватель, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Республика Казахстан. e-mail: turar200480@mail.ru